

stosunków politycznych, posiada bowiem doniosłość praktyczną jako łącznik w międzynarodowym obrocie prawnym. Dalsza część pracy dotyczy zatem skutków zachodnioniemieckiej konstrukcji obywatelstwa dla stosowania prawa w zakresie prawa kolizyjnego, karnego i ochrony dyplomatycznej tak w stosunkach obu państw niemieckich z państwami trzecimi, jak i — przede wszystkim — w stosunkach między nimi.

Opierając swą pracę na analizie aktów prawa wewnętrznego oraz umów międzynarodowych, zwłaszcza obu państw niemieckich, W. Czapliński uwzględnił również w dostępnym zakresie orzecznictwo sądowe i praktykę międzynarodową. Analiza problemu dotyczy stanu prawnego na dzień 31 grudnia 1986 r.

Wartość pracy niewątpliwie podnosi zaopatrzenie jej w obszerną bibliografię oraz w skorowidz osobowy i rzeczowy.

Andrzej Graś

Niemcy w polityce międzynarodowej 1919-1939. T. I. Era Stresemanna
Pod red. S. Sierpowskiego. Poznań 1990, 389 ss.

Książka zawiera materiały z konferencji naukowej zorganizowanej we wrześniu 1986 r. przez Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Na publikację składa się 17 referatów historyków niemieckich oraz polskich [z Poznania (5), Warszawy (3), Łodzi (2), Szczecina (2), Wrocławia (1), Opola (1) i Krakowa (1)]. Prezentują one politykę zagraniczną państw europejskich i Stanów Zjednoczonych wobec Niemiec od zawarcia 28 czerwca 1919 r. traktatu wersalskiego do 1929 r., czyli śmierci Gustava Stresemanna, wieloletniego szefa *Auswärtiges Amt* i kanclerza Rzeszy, dzięki któremu po klęsce w „wielkiej wojnie” Niemcy potrafiły „nie tylko ... utrzymać — jak pisze we wstępie Stanisław Sierpowski — przedwojenne wpływy, ale podjęły olbrzymi wysiłek w celu ich ugruntowania i rozszerzenia”.

Pracę otwiera artykuł A. Czubińskiego ukazujący niemieckie koncepcje wyjścia z kryzysu lat 1918-1919. Problem ten znalazł swoje rozwinięcie w referatach H. Hübnera (*Traktat wersalski a problem niemieckiego militarizmu*), W. Rojka (*Separatystyczny traktat pokojowy pomiędzy Stanami Zjednoczonymi Ameryki a Niemcami 1919-1921*) oraz W. Balceraka (*Locarno a system wersalski*). Bezpośrednio polityce zagranicznej Republiki Weimarskiej i jej kierownikom poświęcone zostały opracowania S. Sierpowskiego (*Politycy niemieccy w działalności organów Ligi Narodów*), W. Michowicza (*Rola planów i programów rozbrojeniowych w polityce Niemiec w dobie Komisji Przygotowawczej do Konferencji Rozbrojeniowej*), K. Fiedora (*Dyktat wersalski w propagandzie i publicystyce Republiki Weimarskiej*) oraz P. Łossowskiego (*Kłajpeda w polityce Republiki Weimarskiej*). Kolejne artykuły prezentują Niemcy w polityce poszczególnych państw: Wielkiej Brytanii (M. Baumgart), Stanów Zjednoczonych (J. Kiwerska), Związku Radzieckiego (A. Skrzypek), Włoch (B. Koszel), Austrii (M. Cygański) i Francji (A. M. Brzeziński i Z. Wroniak). Aspekt polski w polityce niemieckiej ukazał G. Rosenfeld (*Wpływ linii politycznych z Rapallo i Locarno na stosunki niemiecko-polskie*), a niemiecki w publicystyce polskiej J. Faryś (*Niemcy w myśli politycznej Piłsudczyków w latach dwudziestych*).

Prezentowana praca jest kolejną próbą ukazania Niemiec na szerokim tle polityki europejskiej i światowej, jednak odczuwalny jest brak tekstów dotyczących problemu niemieckiego na Konferencji Pokojowej w Paryżu, Niemiec w poli-

tyce państw skandynawskich, nadbałtyckich, Półwyspu Iberyjskiego, Europy Środkowo-Wschodniej, krajów Ameryki Środkowej oraz Azji (zwłaszcza Japonii).

Recenzowana książka ukazała się w nakładzie zaledwie kilkuset egzemplarzy. Stanowi ona jedną z pierwszych pozycji w historiografii polskiej, która podejmując się oceny europejskiej polityki zagranicznej Niemiec okresu międzywojennego, zrywa z tradycyjnym spojrzeniem na ten problem przez pryzmat stosunków polsko-niemieckich oraz wywołanej i przegranej przez faszyzm hitlerowski II wojny światowej. Stąd będzie ona z pewnością użyteczna w poznaniu przez czytelnika tej interesującej, a zarazem kontrowersyjnej problematyki, co ułatwić może dodatkowo wyposażenie książki w indeks osobowy.

Dariusz Matelski

Auf dem Weg zum Binnenmarkt. Europäische Integration und deutscher Föderalismus. Herausgegeben J. Thies, W. Wagner. Verlag für Internationale Politik GmbH, Bonn 1989, 336 ss.

Książka prezentuje wybór artykułów i dokumentów opublikowanych w latach 1986-1988 na łamach czasopisma „Europa Archiv”. Redakcja wybrała te teksty, które omawiały najważniejsze problemy dla Wspólnoty u schyłku lat osiemdziesiątych i u progu tworzenia jednolitego rynku wewnętrznego w 1992 r. Stąd też obok artykułów dotyczących realizacji Jednolitego Aktu Europejskiego (R. Hrbek, T. Läufer) zamieszczono bogaty wybór materiałów poświęconych RFN i roli tego kraju w procesie tworzenia Europy bez granic (K. O. Nass, R. Hellwig, E. Stoiber, G.-B. Oschatz, H. Risse), a także stosunków Wspólnoty z krajami spoza ugrupowania (E. Rhein, H. Krenzler). Czytelnik znajduje tu również artykuły prezentujące zagadnienia: produkcji rolnej we Wspólnocie (S. L. Mansholt), ochrony środowiska (J. Østrøm Møller), Europejskiej Unii Walutowej (N. Kloten) i azylu (A. Casella). Część artykułową kończy *résumé* dokonań Wspólnoty w pierwszym półroczu 1988 r.

Uzupełnieniem części artykułowej jest wybór dokumentów, usystematyzowanych w półroczne przedziały czasowe wyznaczone kolejną zmianą przewodniczącego Rady i prezentujące działania podejmowane przez Wspólnotę. Czytelnik znajdzie tu zarówno tekst Jednolitego Aktu Europejskiego, jak i deklaracje przyjęte przez członków Wspólnot w ramach Europejskiej Współpracy Politycznej oraz wybór oświadczeń Parlamentu Europejskiego. W książce zamieszczono również wywiad udzielony w 1988 r. przez Margaret Thatcher, którego motywem przewodnim był stosunek do przyszłego rozwoju Wspólnot Europejskich.

Iłona Romiszewska

Das Ende der Teilung: der Wandel in Deutschland und Osteuropa. In Beiträgen und Dokumenten aus dem „Europa Archiv”. Hrsg. von Jochen Thies, Wolfgang Wagner. Verlag für Internationale Politik, Bonn 1990, 340, ss.

Zmiany w Europie i nowe perspektywy jej rozwoju są przedmiotem licznych obserwacji, studiów i analiz naukowych. Bardzo aktywny w tym względzie jest *Forschungsinstitut der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik* w Bonn, którego organem naukowym jest czasopismo „Europa Archiv”. Na przełomie lat 1989/90 podjęło się ono opublikowania książki obejmującej prace dotyczące zmian